

Barn som upplevt våld

Skärholmen och Södermalms stadsdelsförvaltningar

Socialtjänstinspektörernas
kvalitetsgranskning april 2017

stockholm.se

**Barn som upplevt våld – Skärholmen och Södermalms
stadsdelsförvaltningar. Socialtjänstinspektörernas
kvalitetsgranskning april 2017**

Dnr: 3.4.1–743/2016

Utgivningsdatum: April 2017

Utgivare: Socialförvaltningen, Avdelningen för stadsövergripande
sociala frågor

Kontaktperson: Anna Forsström och Maj-Stina Samuelsson

Sammanfattning

Granskningen avser myndighetsutövning gällande barn som upplevt våld vid Skärholmen och Södermalms stadsdelsförvaltningar. De sammanfattande synpunkterna redovisas nedan utifrån några kvalitetsområden som ingår i socialstyrelsens definition av god kvalitet.

Trygghet och säkerhet

Nästan alla barn vars föräldrar aktualiserats utifrån våldsutsatthet uppmärksammades i relationsvåldshandläggningen. Båda granskade enheter hade tydliga utredningsmallar, utredningsdokument i nästan alla ärenden och bedömningsinstrument användes i hög grad.

Av de granskade barnärendena var det sexton procent som stannade vid förhandsbedömning, jämnt fördelat vid bägge förvaltningar. Dessa ärenden har inte handlagts i enlighet med lagstiftningens krav. Detta är en brist utifrån att utredning alltid ska inledas vid misstanke om upplevt våld.

I många barnärenden vid båda förvaltningar kategoriserades problemen som våld i mottagningsskedet men problemformuleringen ändrades under utredningens gång till ”föräldrakonflikter”. Detta ledde till att konsekvenserna av våldet för barnet ofta inte tydliggjordes. Här finns ett behov av att stärka kompetensen vad gäller våld i nära relationer, exempelvis genom att stadens riktlinjer för handläggning av våld i nära relationer förankras inom barn och ungdomsvården. Vid Skärholmen hade konsekvenserna av våldet tydliggjorts i hög grad.

Ett annat allvarligt observandum var att det i många ärenden saknades en tydlig riskbedömning av barnets skyddsbehov under fortsatt kontakt med den våldsutövande föräldern, vilket många av barnen hade. Socialtjänsten måste tydligt ta ställning till våldsutövarens föräldraförmåga utifrån att hen misstänks utöva våld. Resultaten från FREDA¹ kan ge ett gott underlag i detta.

Vid Södermalm återfanns exempel på beslut om uppföljning på grund av kvarstående oro samt att insatser till barnet beviljats mot en vårdnadshavares vilja. Genom att utnyttja dessa lagutrymmen utökas möjligheterna till stöd och skydd för de mest utsatta barnen.

¹ FREDA, bedömningsinstrument avseende våldsutsatthet

Självbestämmande och integritet

I nästan hälften av barnärendena hade socialsekreterare inte alls träffat barnet och motiveringarna till detta var ibland svåra att förstå. I endast ca 30 % hade handläggaren pratat med barnet om barnets uppfattning om våldet och dess konsekvenser för barnet. Vid intervjun beskrev båda stadsdelsförvaltningarna att det pågår utvecklingsarbete gällande barns delaktighet, vilket på sikt sannolikt kommer att förbättra kvaliteten i handläggningen.

Helhetssyn och samordning

Genom gemensamma besök och gemensamma bedömningar med stöd i olika enheters kompetens, ökar kvaliteten i socialtjänstens handläggning. I det granskade materialet förekom sådan samhandläggning till viss del vilket gav en positiv helhetssyn. Södermalm utmärkte sig med en hög andel gemensamma besök, framför allt i inledningsskedet. Att använda den samlade kompetensen i mötet med familjen behöver utökas till att omfatta merparten av handläggningen. Ett tydligt utvecklingsbehov är också att upprätthålla samverkan genom hela ärendeprocessen.

Vuxenhandläggaren ska ta ställning till hur barnet påverkas av beslut och insatser i den vuxnes ärende. Granskningen visar att detta sker i för låg utsträckning.

Vid Skärholmens relationsvårdsteam återfanns i många ärenden utredningsdokument och stödinsatser även för den våldsutövande partnern. Detta torde vara en stor tillgång i såväl handläggningen av den våldsutsatta som av barnet både vad gäller avlastning och utifrån säkerhetsplanering.

Tillgänglighet

Trappansamtal riktar sig specifikt till barn som upplevt våld och har i utvärdering generellt bra resultat.² Insatsen finns tillgänglig vid de granskade förvaltningarna men förekommer sällan i det granskade materialet. En möjlig orsak är att handläggare i första hand säkerställer barnets behov av skydd och i lägre grad ser till barnets stödbehov. I några fall bedömde socialtjänstinspektörerna det också som att Trappan inte föreslogs som insats eftersom problematiken i ärendet inte identifierades som våld, utan som ”konflikter i familjen”. Även här är ökad samverkan en viktig faktor, specialistkompetensen gällande våld som verksamhetsområde behöver finnas tillgänglig i barnärenden eftersom detta är en nödvändig utgångspunkt även vad gäller barnets behov.

² Källström Cater (2009). Trappan modellen för barn som upplevt våld i familjen.

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	6
Bakgrund.....	7
Våld i nära relationer	7
Barn som upplevt våld	8
Socialtjänstens ansvar gentemot barn	9
Förvaltningarnas organisation av våldshandläggningen	11
Granskningsmetod.....	12
Granskningsresultat	13
Skärholmens stadsdelsförvaltning	13
Södermalms stadsdelsförvaltning	18
Socialtjänstinspektörernas analys	23
Relationsvåldshandläggningen	23
Barnhandläggningen	24
Bilaga tabeller fem SDF	31
Relationsvåldshandläggning	31
Barnhandläggningen	32

Inledning

Stockholms stads socialtjänstinspektörer har till uppgift att granska stadens verksamheter inom individ- och familjeomsorgen med avseende på kvalitet och rättssäkerhet för den enskilde. Denna rapport beskriver granskningen av myndighetsutövning avseende barn som upplevt våld vid Skärholmen och Södermalm stadsdelsförvaltningar. Granskningen har genomförts under januari-mars 2017. Granskningsarbetet har planerats och resultat stämts av utifrån en granskningsmodell.³ Modellen bygger på lagstiftningens bestämmelser om god kvalitet.

Kvalitetsparagrafen i socialtjänstlagen

3 kap 3 § Socialtjänstlagen (SoL) ”Insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet. För utförande av uppgifter inom socialtjänsten skall det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras”.

God kvalitet är när tjänsterna svarar mot de mål som beslutats, samt när tjänsterna

- bygger på respekt för människors självbestämmande och integritet
- utgår från en helhetssyn, är samordnade och präglas av kontinuitet
- är kunskapsbaserade och effektivt utförda
- är tillgängliga
- är trygga och säkra, och präglas av rättsäkerhet i myndighetsutövningen⁴

Granskningsplan

Planeringen av genomförandet har skett med utgångspunkt från granskningsmodellen. Modellen innehåller sju områden: utgångspunkter, avgränsning, faser i granskningsarbetet, frågeställningar, genomförande, analys samt uppföljning.

Genomförande

- Inledande möte med avdelningschef och enhetschef
- Informationsinsamling, inklusive styr- och rutindokument
- Granskning av förhandsbedömningar och personakter
- Intervjuer/samtal med ledning och personal

³ Socialtjänstinspektörernas årsrapport 2010. Granskningsmodell.

⁴ <http://www.socialstyrelsen.se/indikatorer/godvardochomsorgisocialtjansten>.

Bakgrund

Under 2016 påbörjades granskning av barn som upplevt våld vid tre stadsdelsförvaltningar⁵. Bakgrunden var att målgruppen uppmärksammades i stadens budget samt att tidigare granskning visat att utredning inte alltid inleds gällande upplevt våld, trots att lagstiftningen anger att så ska ske. Granskningens syfte var att identifiera utvecklingsbehov samt sprida goda exempel i staden som stöd för fortsatt utvecklingsarbete. Denna rapport avser granskning på samma tema vid ytterligare två stadsdelsförvaltningar; Skärholmen och Södermalm.

Våld i nära relationer

Socialstyrelsen definierar våld i nära relationer som ”ofta ett mönster av handlingar, som kan vara allt ifrån subtila handlingar till grova brott”⁶. Våldet kan till sin karaktär vara fysiskt, sexuellt, psykiskt, kontroll/isolering, materiellt/ekonomiskt, försummelse eller hedersrelaterat.

Ur stadens riktlinjer för våld i nära relationer⁷:

Våld är en envägshandling, inte en ömsesidig handling. Det är inte något som både våldsverkaren och offret gör. I bemötandet av såväl en våldsutsatt som en våldsutövande person samt i dokumentation är det därför viktigt att tänka på språkets betydelse. Uttryck som ”destruktiv relation”, ”äktenskapsproblem”, ”partnervåld”, ”lägenhetsbråk” ska undvikas. Det ger en skev bild av hur våldet ser ut och lägger ansvar och skuld på den brottsutsatte.

Våld i nära relationer avser alla olika slags våldshandlingar som kan förekomma mellan närstående i heterosexuella och samkönade relationer, samt inom familje- och släkterelationer. En nära relation och starka känslomässiga band till förövaren gör det svårare för den utsatta att skydda sig eller lämna relationen. Våldets syfte är ”att etablera och utöva makt och kontroll genom att skada och skrämma” och dess intensitet och allvar ökar ofta ju längre relationen pågår.⁸

⁵ Dnr 3.4.1-357/2016 Barn som upplevt våld - socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning.

⁶ <http://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelateradefragor/valdinararelationer/valdsutovare/definition>

⁷ Våld i nära relationer Riktlinjer för handläggning inom Stockholms stads socialtjänst Beslutade av KF 2014-03-24.

⁸ <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/vald-i-nara-relationer/>

Forskning visar att hot och våld inte sällan fortsätter efter separation. I synnerhet hot och psykiskt våld är vanligt under och efter separation. Det finns också i forskning om mäns våld mot kvinnor en statistisk samvariation mellan psykiskt våld och att modern på grund av sin rädsla för fadern sänker sina krav i familjerättsliga processer runt barnen.⁹ Separation är dessutom en av riskfaktorerna för upptrappat och dödligt våld.¹⁰

Enligt Stockholms stads riktlinjer för våld i nära relationer ska handläggaren skyndsamt ta ställning till om det finns ett omedelbart behov av skydd. I förhandsbedömningen ska den enskildes situation beskrivas och om den våldsutsatta ansöker om bistånd eller är positiv till att få stöd ska en utredning inledas. En utredning ska bestå av kartläggning, bedömning av behov och förslag till individuellt anpassade insatser. Information ska inhämtas direkt från den enskilde, från eventuell tidigare dokumentation och med hjälp av standardiserade bedömningsinstrument.¹¹

Barn som upplevt våld

Med *barn* avses barn i åldern 0 till och med 17 år. Med *upplevt våld* avses att barnet direkt eller indirekt upplevt att en förälder utsätts för våld i nära relation, antingen av den andra föräldern eller av annan närstående person. Om det förekommer våld i hemmiljön ska utgångspunkten vara att barnet sannolikt påverkas. Barnet kan ”se, höra eller involveras i det eller i dess konsekvenser”¹². Barnet behöver med andra ord inte ha varit i rummet eller ens i hemmet för att uppleva våldet.

Kommittén mot barnmisshandel uppskattar att tio procent av alla barn i Sverige någon gång sett pappa slå mamma, och att fem procent gör det ofta.¹³

Hur barnet tolkar och påverkas av våldet beror på det specifika barnets förutsättningar och livsomständigheter, framför allt med hänsyn till individuella risk- och skyddsfaktorer.¹⁴ Forskning visar dock tydligt att en uppväxt där barnet upplever våld mot en förälder innebär allvarliga risker. Att de som ska utgöra trygga

⁹ Ekbrand, H (2006) Separationer och mäns våld mot kvinnor.

¹⁰ <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2014februari/bristandemyndighetsstodviddodligrelationsvald>

¹¹ Våld i nära relationer Riktlinjer för handläggning inom Stockholms stads socialtjänst Beslutade av KF 2014-03-24.

¹² Eriksson, Källström Cater, Näsman (2008) Barns röster om våld – att tolka och förstå.

¹³ SOU 2001:72.

¹⁴ <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/barn-som-upplever-vald/barn-som-upplever-vald/>

anknytningspersoner och en trygg miljö istället innebär ett potentiellt hot förvärrar de psykiska verkningarna för barnet.¹⁵ Barnet har ofta begränsade möjligheter att lämna hemmet och eftersom starka sociala tabun ofta råder kring våld blir det ofta svårt för barnet att dela sina upplevelser med andra.

Barnets känslomässiga mående och utveckling påverkas ofta av ångest, oro samt skuld- och skamkänslor. Barn som växer upp i en miljö där våld när som helst kan inträffa lever i ett förhöjt spänningstillstånd, som kan påverka barnets normala utveckling negativt och ökar risken att barnet utvecklar ett avvikande socialt beteende. För att hantera upplevelser av vanmakt kan barnet börja identifiera sig med våldsutövaren. Skolsituationen kan påverkas av att barnets kognitiva funktioner drabbas, till exempel i form av koncentrationssvårigheter och bristande minnesfunktioner. Även barnets fysiska hälsa riskerar påverkas genom till exempel sämre sömn, matproblem och ont i magen.¹⁶ Som ett resultat av den psykiska påfrestningen framför allt vid långvarigt våld och hot, kan barnet utveckla posttraumatiskt stress. Det finns också samband mellan att växa upp med våld i familjen och egna vuxenrelationer senare i livet där våld förekommer¹⁷ samt andra sociala och psykologiska problem.¹⁸

Enligt forskning finns också en tydlig överlappning mellan våld i nära relation och barnmisshandel.¹⁹ Enligt Allmänna Barnhuset har svenska nationella studier visat att barn i familjer där våld förekommer mot en förälder, har sex gånger ökad risk att bli slagna jämfört med familjer där våld mot en förälder inte förekommer.²⁰

Socialtjänstens ansvar gentemot barn

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt. Samhället behöver stödja och skydda barn som riskerar att inte ha möjlighet att utvecklas gynnsamt på grund av att vårdnadshavare inte kan ta sitt fulla ansvar. Ett föräldrastöd som ges tidigt kan vara förebyggande och

¹⁵ Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige (2011) Allmänna Barnhuset.

¹⁶ Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige (2011) Allmänna Barnhuset 2011.

¹⁷ Trappan metoden för barn som upplevt våld i sin familj, FoU-rapport 2014/2.

¹⁸ Överlien och Hydén (2007). Att tvingas lyssna – hur barn bevittnar pappas våld mot mamma.

¹⁹ Utveckling av bedömningsinstrument och stödinsatser för våldsutsatta barn, (2012), ISBN: 978-91-637-8559-7.

²⁰ Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige (2011) Allmänna Barnhuset.

hindra såväl sociala som olika hälsorelaterade problem.
Socialnämnden har det yttersta ansvaret för detta²¹.

Socialnämnden ska se till att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd de behöver (5 kap. 1 § SoL). Socialnämndens uppgift är att utreda barnets situation och sedan ta ställning till om barnet har behov av insatser från nämnden.

I stadens riktlinjer för våld i nära relationer fastställs följande²²:

När socialtjänsten utreder ett ärende om våld i nära relation och får kännedom om att det finns barn, ska barn- och ungdomsenheten alltid informeras. I dessa fall ska alltid beslut fattas om att inleda en utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL. Utredningen till skydd och stöd för ett barn ska ha en klar inriktning på barnets situation, behov och hur dessa ska tillgodoses. En väsentlig del av utredningen är därför att barnet självt får möjlighet att berätta vad det har bevittnat och hur det upplevt våldet. Det är även viktigt att utreda föräldrarna för att ta reda på deras insikt om vilka konsekvenser våldet kan medföra för barnet. Fokus ska vara på barnets behov och föräldrarnas förmåga att tillgodose dem.

Om den våldsutsatta och/eller våldsutövaren varit i kontakt med handläggare inom socialtjänsten för att få stöd och hjälp på grund av våldet, bör denne anlitas som referensperson i barnavårdsutredningen.

Att ge våldsutövaren insatser så att denne tar ansvar för och förändrar sitt våldsbeteende tillhör också socialtjänstens uppdrag. Det är viktigt att få våldsutövaren att inse att våldshandlingarna även drabbar barnen. Det är givetvis så att våldsutövaren brister i sin omsorgsförmåga när olika former av våld mot den andre föräldern sker. Om våldsutövaren har vårdnad om eller umgänge med barn, ska dennes föräldraförmåga utredas och även erbjudas råd och stöd utifrån barnets behov.

Ur Stockholm stads riktlinjer för barn- och ungdomsvården²³:

Barn som upplever våld i hemmet är att betrakta som brottsoffer (5 kap 11 § SoL) men är inte målsägande i rättsprocessen. De kan dock ha rätt till särskild brottsskadeersättning för barn som har upplevt våld, som kan sökas hos Brottsoffermyndigheten. Även i de fall när det är någon närstående till barnet som har varit utsatt för våld eller övergrepp bör socialtjänsten ta ställning till om detta ska polisanmälas och dokumentera sitt ställningstagande.

Vuxenhandläggaren ska uppmärksamma att den vuxne har barn, överföra information till Barn- och Ungdom samt i besluten som rör den vuxne ta ställning till hur barnet berörs och påverkas av beslutet.

²¹ Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten, Socialstyrelsen 2015

²² Våld i nära relationer Riktlinjer för handläggning inom Stockholms stads socialtjänst Beslutade av KF 2014-03-24.

²³ Stockholm stads riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden inom Individ och familjeomsorgen. Reviderad oktober 2014.

Förvaltningarnas organisation av våldshandläggningen

Tabell 1

Antal ²⁴	Skärholmen	Södermalm	Stockholms stad
Invånare 2015	35 863	127 323	923 516
Invånare 0-20 år	9 736	23 250	207 919
Våldsutsatta personer kända av socialtjänsten	306	91	1 625
Polisanmäld misshandel i nära relation mot vuxna	104	164	1842
Inkomna anmälningar barn och ungdom	1 673	1 568	21 926
Inledda och kopplade utredningar - ”-	65 %	52 %	59 %

Båda stadsdelsförvaltningar har verksamhetsmål och aktiviteter som rör våldsutsatta, vilka följs upp inom ramen för verksamhetsplaneringen.

Skärholmen

Relationsvårdsteamet (RVT) består av fyra socialsekreterare och en biträdande enhetschef. RVT tillhör sedan 2016 Vuxenenheten. Målgruppen är vuxna våldsutsatta samt våldsutövare. De insatser som erbjuds är skyddat boende och stödsamtal för såväl våldsutsatta som våldsutövare. Teamet arbetar med FREDa och MI²⁵.

Södermalm

Gruppen som handlägger våld i nära relation (VINR) tillhör Mottagningsenheten och handläggs av fem socialsekreterare som även ansvarar för mottagningsfunktionen i missbruksvården. Gruppen leds av en biträdande enhetschef. Målgruppen är vuxna våldsutsatta. De insatser som erbjuds är stödsamtal, praktisk vägledning och stöd i form av kvinnolots samt placering på skyddat boende eller tillfälligt boende med boendestöd. VINR-gruppen arbetar med FREDa, DIARI²⁶ och MI.

²⁴ Statistikuppgifter är hämtade från stadens befintliga verksamhetssystem och Brå (Socialtjänstrapporten 2015).

²⁵ MI, Motiverande intervju

²⁶ DIARI, Decicionmaking In Abusive Relationships Interview. Ett behovsbedömningsinstrument utifrån våldsutsatthet.

Granskningsmetod

Granskningen omfattade relationsvåld-, barn- och ungdomshandläggning i stadsdelsförvaltningarna Skärholmen och Södermalm, en inner- och en ytterstadsdel. I granskningen av relationsvåldshandläggningen låg fokus på tillämpning av barnperspektiv och i granskningen av barnhandläggningen låg fokus på hur barnets situation uppmärksammats, delaktighet, samverkan och hur barnet fått stöd utifrån upplevt våld.

Sammanlagt granskades handläggningen av 25 barn vid varje stadsdelsförvaltning. De identifierades utifrån att deras förälder haft kontakt med förvaltningens relationsvårdsteam med anledning av våldsutsatthet under 2016. Urvalet skedde slumpvis utifrån förhandsbedömningar och en lista med aktuella ärenden. De 50 föräldrarnas barn eftersöktes sedan inom respektive stadsdelsförvaltnings barn- och ungdomshandläggning (BoU)²⁷, både i förhandsbedömningar som inte lett till utredning och i pågående eller avslutade ärenden.

Granskningen riktas inte specifikt till barn som själva blivit direkt utsatta för våld även om detta i vissa fall förekommer bland de granskade ärendena. För tydlighetens skull bör även upplevt våld mot en förälder tolkas som våld mot barnet.²⁸ Av utrymmesskäl har inte heller handläggningen av våldutövare granskats specifikt.

Vidare hölls en intervju med representanter från ledning och socialsekreterare vid varje stadsdelsförvaltning. Frågorna rörde enheternas rutiner kring målgruppen, samverkan och insatser. Socialtjänstinspektörerna tog också del av rutin- och samverkansdokument från de aktuella stadsdelsförvaltningarna. Studiebesök genomfördes vid Kriscentrum för kvinnor och vid Barn och Ungdomspsykiatri (BUP) Traumaenhet. En intervju genomfördes med Inger Ekbohm som utbildar i Trappan modellen.²⁹ Socialtjänstinspektörerna har också träffat Elisabet Näsman, professor och Maria Heimer, forskare vid Uppsala Universitet.

²⁷ Hädanefter används BoU för att inte tynga ned texten.

²⁸ Prop 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.

²⁹ Trappan är en modell för krissamtal för barn som upplevt våld i sin familj. Insatsens omfattning är 3-8 samtal och lämpar sig till barn från fyra år och uppåt.

Granskningsresultat

Nedan följer redovisning av respektive granskning av akter och förhandsbedömningar vid de två stadsdelsförvaltningarnas relationsvålds- och BoU-handläggning. I bilagan redovisas jämförande siffror för samtliga granskade fem stadsdelsförvaltningar.

Skärholmens stadsdelsförvaltning

Relationsvåldshandläggning

Granskningen omfattade 25 våldsutsatta personer. Alla var kvinnor och vårdnadshavare. Barn och förälder var skrivna vid samma stadsdelsområde. När det fanns syskon, valdes ett av barnen ut slumpmässigt. Av våldsutövarna var 15 vårdnadshavare, 9 föräldrar utan vårdnad och en partner till den våldsutsatta föräldern.

Dokumenterat att det fanns barn?

Det var dokumenterat i 22 relationsvåldsärenden att det fanns barn. I ett ärende var det inte dokumenterat att den våldsutsatta hade barn och i ytterligare två ärenden återfanns ingen relationsvålds-dokumentation.

Vad hade relationsvåld gjort med informationen om att det fanns barn?

Tabell 2

	Antal
Information till BoU	15
Gemensamt besök	9
BoU begärt/ initierat kontakt med våldshandläggare	11
Ingenting	3
Bortfall vuxenärenden	2

I flera ärenden hade anmälan gått parallellt till RVT och BoU. Relationsvåldshandläggaren hade gjort anmälningar till BoU i 15 av alla förhandsbedömningar och utredningar. RVT och BoU hade haft nio gemensamma besök. I tre ärenden framgick det inte om RVT hade gjort någonting med informationen att den våldsutsatta hade barn och i ytterligare två ärenden fanns ingen dokumenterad våldshandläggning.

FREDA farlighetsbedömning

I 15 av de 23 granskade relationsvåldsärendena hade FREDA bedömningsinstrument använts.

Ungefär hälften skattades med högre farlighetsnivåer, varav nästan alla med den allvarligaste nivån i farlighetsbedömningen.

Tabell 3

(1) Risken för ökad farlighet är varierande	1
(2) Ökad farlighet råder	6
(3) Allvarlig fara råder	1
(4) Mycket allvarlig fara råder	6
Allvarlighetsgrad framgår ej	1

Vid Skärholmens RVT återfanns många utredningar avseende våldsutövaren. Granskningen omfattade dock inte hur relationsvåld handlagt våldsutövarens ärende.

Barnkonsekvensanalys

De flesta relationsvåldsärenden hade under en rubrik ”Barn” beskrivit att det fanns barn och ibland även deras situation. I två ärenden hade handläggaren vägt in hur barnet påverkades av biståndet till den våldsutsatta.

Rättssäkerhet

Det fanns ett utredningsdokument i alla inledda utredningar. Två anmälningar saknade helt våldsdokumentation, i dessa återfanns endast originalanmälningarna med en post it-lapp, ”ingen åtgärd”.

Barnhandläggningen

Granskningen omfattade 25 barn, könsfördelningen var 13 flickor och 12 pojkar. 16 barn hade syskon och alla var föremål för en egen utredning eller förhandsbedömning, det vill säga att syskonen var uppmärksammade på samma sätt. 13 barn var folkbokförda på samma adress som våldsutövaren.

Det framkom av dokumentationen att fyra barn själva hade blivit direkt utsatta för våld. Av 20 utredningsärenden var alla utom en handlagda inom fyra månader eller hade beslut om förlängning.

Åldersfördelning

Tabell 4

Ålder	Antal
0-3 år	3
4-6 år	9
7-12 år	11
13-17 år	2
Summa	25

Hur var barnen uppmärksammade?

Tabell 5

	Antal
Pågående ärende	3
Utredning inleds	17
Utredning inleds ej	4
Bortfall, barnet inte uppmärksammat	1
Summa	25

I totalt 80 % fanns eller inleddes ett ärende på BoU. 16 % av barnen uppmärksammades endast i form av en förhandsbedömning som avslutades med beslut att inte inleda utredning. I ett fall (4 %) återfanns inte barnet i BoU-dokumentationen på grund av att relationsvåldshandläggaren inte anmält till BoU.

Vad uppmärksammades?

Tabell 6

	Ja
Underbyggd bedömning av barnets behov av skydd	17
Underbyggd motivering av barnets behov av stöd	5
Konsekvenser för barnet av våldet	19

Bortfall ett barn

I drygt 70 % av de granskade ärendena togs barnets skyddsbehov upp med en underbyggd motivering. I ca 20 % var barnets behov av stöd uppmärksammat och det fanns då även en motivering till detta. Tre barn var 0-3 år och det är förståeligt att stödbehovet för så små barn är svårt att ta ställning till.

I nästan 80 % av ärendena framgick det av dokumentationen vilka konsekvenser det blev för barnet att ha upplevt våld i familjen. I ett fåtal ärenden fanns en tydligt motiverad riskbedömning utifrån barnets fortsatta umgänge eller boende med den våldsutövande föräldern.

Hur var barnen delaktiga?

Tabell 7

	Antal
Träffar barnet med förälder	9
Träffar barnet ensamt	5
Ingen kontakt med barnet	10
Bortfall	1
Summa	25

Det vanligaste var att socialtjänsten träffade barnet tillsammans med en förälder. Socialsekreteraren hade träffat barnet i sammanlagt 56 % av alla granskade ärenden. Ofta hade socialsekreterarens samtal med barnet skett utifrån Signs of Safety-mappning eller tre hus-modellen³⁰. Socialtjänsten hade ingen kontakt med tio barn och angivit skäl varför man inte pratat med barnet i två fall.

I dokumentationen framgick att handläggaren pratat om våldet i familjen med sammanlagt åtta barn (32 %).

Samverkan mellan BoU och relationsvåldshandläggare

I dokumentationen gick det att utläsa att BoU och relationsvåldshandläggare samverkat i 72 % av alla ärenden och att man haft gemensamma besök med relationsvåldshandläggare i 36 %. I ett ärende hade BoU använt relationsvåldshandläggarens bedömningar som underlag i barnets ärende.

Insatser i barnärendet

Tabell 8

	Antal
Familjebehandling	4
Familjehem	2
Kontaktperson/kontaktfamilj	3
Trappansamtal	2
Råd och stödkontakt med förälder	1
Summa	12

Bortfall ett barn

Förslag till insats gavs till sammanlagt tio unika barn. Några barn erhöll mer än en insats. Den vanligaste insatsen var familjebehandling följt av kontaktperson/kontaktfamilj. Tre barn följde med sin förälder till skyddat boende. För två barn fanns ett tydligt syfte att barnet skulle få bearbeta sina upplevelser av våldet, dessa barn erbjöds Trappansamtal.

Det var åtta som tackade ja till insatsen och två tackade nej till den föreslagna insatsen.

Fyra barn hade eller fick kontakt med BUP enligt dokumentationen i det granskade materialet.

Intervju Skärholmen

Statistik och verksamhetsuppföljning gällande målgruppen förs på mottagningsenheten och går igenom varje vecka utifrån aktuella

³⁰ Tre hus är en modell inom Signs of Safety för barnsamtal.

indikatorer och mål. Gemensamt möte med BoU och klienten sker ibland men har minskat sedan RVT flyttat till externa lokaler. RVT uppger att BoU inte efterfrågar resultaten från FREDAs, men antagligen skulle detta ge värdefull information även för barnet. RVT frågar alltid den våldsutsatta om inställning till partnerkontakt. Ungefär 30 % av våldsutövarna har kontakt med RVT och de flesta fullföljer kontakten.

Mottagningen BoU beskriver att utredning inte alltid inleds utifrån upplevt våld, det sker en individuell bedömning där skyddsbehovet och föräldrarnas kapacitet att tillvarata barnets behov beskrivs som avgörande. BoU beskriver att det kan vara svårt att sätta in insatser när det inte är stabilt kring barnet, t.ex. om våldsutövaren flyttar hem eller om familjen flyttar runt.

Styrkor och utvecklingsområden vid Skärholmen

Nedan följer en kortfattad sammanfattning av de styrkor och utvecklingsområden som framkommit vid Skärholmens stadsdelsförvaltning. Ett mer utvecklat resonemang återfinns i socialtjänstinspektörernas analys.

Styrkor

- Dokumenterat i nästan alla RVT-ärenden att det fanns barn
- Utredningar fanns i samtliga relationsvåldsärenden
- Bedömningsinstrumentet FREDAs användes i hög grad
- Hög andel partnerkontakt med motivationsarbete och utredningsdokument återfanns
- Barnets skyddsbehov och konsekvenserna av våldet var väl uppmärksammade
- Några goda exempel på bedömningar med tydligt barnperspektiv och fokus på våldet återfanns
- Vid intervjun framkom att verksamhetsuppföljning genomfördes gällande målgruppen

Utvecklingsområden

- Det behöver säkerställas att berörda barn överförs till BoU
- Några bortfall indikerar behov av mall för förhandsbedömning vid RVT
- Barnkonsekvensanalys är ett utvecklingsområde för RVT
- Flera anmälningar om upplevt våld har ej lett till utredning av barnet
- Barnets stödbehov behöver uppmärksammas i högre grad
- Fler barn bör komma till tals och samtal om våldet bör utökas

- Samverkan mellan RVT och BoU-handläggare behöver utökas
- Kompetens om våld behöver stärkas inom BoU och tydliga bedömningar om barnets fortsatta risk att utsättas måste finnas

Södermalms stadsdelsförvaltning

Relationsvåldshandläggning

Granskningen omfattade 25 våldsutsatta personer, Det var 24 kvinnor och en man, alla våldsutsatta var vårdnadshavare. Barn och förälder var skrivna vid samma stadsdelsområde. När det fanns syskon, valdes ett av barnen ut slumpmässigt. Av våldsutövarna var 19 vårdnadshavare, två föräldrar utan vårdnad och tre en partner till den våldsutsatta föräldern och en var annan närstående.

Dokumenterat att det fanns barn?

Det var dokumenterat i alla relationsvåldsärenden att det fanns barn.

Vad hade relationsvåld gjort med informationen om att det fanns barn?

Tabell 9

	Antal
Information till BoU	16
Gemensamt besök	19
BoU begärt/ initierat kontakt med våldshandläggare	10
Ingenting	1

Relationsvåldshandläggaren hade gjort anmälningar till BoU i 16 av alla förhandsbedömningar och utredningar. BoU hade initierat kontakt med relationsvåld i 10 fall. I ett ärende framgick det inte om relationsvåldshandläggaren hade gjort någonting med informationen att den våldsutsatta hade barn. I 19 fall hade gemensamt besök skett med den enskilde.

FREDA farlighetsbedömning

I 12 stycken av de granskade 25 relationsvåldsärendena hade FREDA bedömningsinstrument använts.

Flest våldsutsatta skattades med den högsta farlighetsnivån.

Förutom FREDA användes även instrumentet DIARI i några ärenden.

Tabell 10

(1) Risken för ökad farlighet är varierande	3
(2) Ökad farlighet råder	2
(3) Allvarlig fara råder	2
(4) Mycket allvarlig fara råder	4
Allvarlighetsgrad framgår ej	1

Barnkonsekvensanalys

De flesta relationsvåldsärendena hade under en rubrik ”Barnen” beskrivit att det fanns barn och ibland även deras situation. I två ärenden hade handläggaren vägt in hur barnet påverkades av biståndet till den våldsutsatta.

Rättssäkerhet

Det fanns ett utredningsdokument i alla utom två inledda utredningar, där den våldsutsattas situation var väl beskriven.

Barnhandläggningen

Granskningen omfattade 25 barn, könsfördelningen var 13 flickor och 12 pojkar. 14 barn hade syskon och alla var föremål för en egen utredning eller förhandsbedömning, det vill säga att syskonen var uppmärksammade på samma sätt. 17 barn var folkbokförda på samma adress som våldsutövaren.

Det framkom av dokumentationen att sju barn själva hade blivit direkt utsatta för våld. Av 20 utredningsärenden var alla utom två handlagda inom fyra månader eller hade beslut om förlängning.

Åldersfördelning

Tabell 11

Ålder	Antal
0-3 år	5
4-6 år	5
7-12 år	10
13-17 år	5
Summa	25

Hur var barnen uppmärksammade?

Tabell 12

	Antal
Pågående ärende	7
Utredning inleds	13
Utredning inleds ej	4
Bortfall, barnet inte uppmärksammat	1
Summa	25

I totalt 80 % fanns eller inleddes ett ärende på BoU. 16 % av barnen uppmärksammades endast i form av en förhandsbedömning som avslutades med beslut att inte inleda utredning. I ett fall (4 %) återfanns inte barnet i BoU-dokumentationen på grund av att relationsvåldshandläggaren inte anmält till BoU.

Vad uppmärksammades?

Tabell 13

	Ja
Underbyggd bedömning av barnets behov av skydd	14
Underbyggd motivering av barnets behov av stöd	8
Konsekvenser för barnet av våldet	14

Bortfall ett barn

I mer än hälften av de granskade ärendena togs barnets skyddsbehov upp med en underbyggd motivering. I lite mer än 30 % var barnets behov av stöd uppmärksammat och det fanns då även en motivering till detta. Det var fem barn som var 0-3 år och det är förståeligt att stödbehovet är svårt att ta ställning till för så små barn.

I drygt hälften av ärendena framgick det av dokumentationen vilka konsekvenser det blev för barnet att ha upplevt våld i familjen. I ett ärende fanns en tydligt motiverad riskbedömning utifrån barnets fortsatta boende med den våldsutövande föräldern. I granskningen återfanns ett beslut om uppföljning enligt 11 kap 4 a § SoL och även ett beslut om att bevilja insats mot en vårdnadshavares vilja enligt föräldrabalken.

Hur var barnen delaktiga?

Tabell 14

	Antal
Träffar barnet med förälder	4
Träffar barnet ensamt	9
Ingen kontakt med barnet	11
Bortfall	1
Summa	25

Det vanligaste var att socialtjänsten träffade barnet ensamt. Socialsekreteraren hade träffat barnet i sammanlagt 67 % av alla granskade ärenden. Ofta hade socialsekreterarens samtal med barnet skett utifrån Signs of Safety-mappning eller tre hus-modellen. Socialtjänsten hade ingen kontakt med tolv barn och angivit skäl varför man inte pratat med barnet i fyra fall.

I dokumentationen framgick att handläggaren pratat om våldet i familjen med sammanlagt åtta barn (32 %). I ett ärende hade socialsekreteraren ett samtal med barnet i samband med att utredningen avslutades.

Samverkan mellan BoU och relationsvårdshandläggare

I dokumentationen gick det att utläsa att BoU och relationsvårdshandläggare samverkat i 72 % av alla ärenden och att man haft gemensamma besök i 76 %. Samverkan skedde framför allt i inledningsskedet. I fem ärenden hade BoU använt relationsvårdshandläggarens bedömningar som underlag i barnets ärende.

Insatser i barnärendet

Tabell 15

	Antal
Familjebehandling	3
Jour- och familjehem	3
Kontaktperson	0
Trappansamtal	5
Råd och stödkontakt med barnet	1
Råd och stödkontakt med förälder	4
Summa	16

Bortfall ett barn

Förslag till insats gavs till sammanlagt 12 unika barn. Flera barn erhöll mer än en insats. Sex barn följde med sin förälder till skyddat boende. För fem barn fanns ett tydligt syfte att barnet skulle få bearbeta sina upplevelser av våldet, dessa barn erbjöds Trappansamtal.

Det var åtta som tackade ja till den föreslagna insatsen och fyra som tackade nej. Fyra barn hade eller fick kontakt med BUP enligt dokumentationen i det granskade materialet.

Intervju Södermalm

Statistik förs gällande målgruppen, i viss mån utförs egenkontroller och uppföljning på gruppnivå. Enheternas samverkan beskrivs som självklar och välfungerande. Närhet och tydliga roller är framgångsfaktorer, vinsten är ökad samsyn och gemensamma bedömningar. Det beskrivs att gemensamma besök hålls i hög grad, vilket förenklar för klienten och ger samsyn och kunskapsöverföring till handläggarna.

BoU beskriver att de medvetet väljer att inte dokumentera uppgifter om våld i barnets ärende, för att den våldsutsatta inte ska riskera utsättas. Trappan erbjuds även om barnet har kontakt med våldsutövaren, om situationen är tillräckligt stabil. BoU har haft fokus på att göra barnet mer delaktigt vid utredningens avslutande.

Styrkor och utvecklingsområden vid Södermalm

Nedan följer en kortfattad sammanfattning av de styrkor och utvecklingsområden som framkommit vid Södermalms stadsdelsförvaltning. Ett mer utvecklat resonemang återfinns i socialtjänstinspektörernas analys.

Styrkor

- Dokumenterat i alla VINR-ärenden att det fanns barn
- Övervägande del av VINR-ärenden hade utredning
- Bedömningsinstrumenten FREDÅ och DIARI användes i hög grad
- Gemensamma besök hölls i hög grad
- Gott exempel på delaktighet i ärende där återkopplingssamtal hölls med barnet i samband med utredningens avslut
- Det förekom beslut om insatser mot vårdnadshavares vilja samt beslut om uppföljning enligt SoL
- Det var en hög andel insatser i barnärendena
- Vid intervjun framkom att verksamhetsuppföljning genomfördes gällande målgruppen

Utvecklingsområden

- Det behöver säkerställas att berörda barn överförs till BoU
- Barnkonsekvensanalys är ett utvecklingsområde för VINR-gruppen
- Upprätthålla samverkan under hela ärendeprocessen
- Flera anmälningar om upplevt våld har ej lett till utredning av barnet
- Fler barn bör komma till tals och samtal om våldet bör utökas
- Barnets stödbehov behöver uppmärksammas i högre grad
- Kompetens om våld behöver stärkas inom BoU och tydliga bedömningar om barnets fortsatta risk att utsättas måste finnas

Socialtjänstinspektörernas analys

Nedan följer socialtjänstinspektörernas analys utifrån granskningsresultaten. Analysen omfattar de två granskade stadsdelsförvaltningar. Dock återfanns liknande resultat, framför allt avseende utvecklingsområden, vid de tre tidigare granskade stadsdelsförvaltningarna.

Relationsvåldshandläggningen

Hur uppmärksammas barnen?

Nästan alla barn vars föräldrar aktualiserats utifrån våldsutsatthet uppmärksammades. I några förhandsbedömningar, framför allt vid Skärholmen, framkom ej att det fanns barn. Om tydliga mallar för förhandsbedömningar och processrutiner tas fram, säkerställs att uppgifter om barn dokumenteras.

I några av ärendena, framför allt vid Skärholmen, gick det inte att utläsa att relationsvåldshandläggaren hade överfört information om barnet till BoU. I merparten av ärendena hade BoU ändå kännedom om barnen men det är ändå viktigt att rutinerna att alltid överföra information fungerar. Om relationsvåld inte överför informationen riskerar dessa barn att inte bli föremål för en egen utredning inom BoU. Inom ramen för verksamhetsuppföljning kan nämnderna lyfta fram denna målgrupp och säkerställa att dessa barn blir synliggjorda.

Barnkonsekvensanalys i relationsvåldshandläggningen

Hur barnet påverkas bör vägas in i den vuxnes ärende.

Granskningen av dokumentationen visar att detta sker i för låg utsträckning. I sammanlagt 4 av de 50 granskade ärendena, jämnt fördelat vid de två förvaltningarna, återfanns en kortare barnkonsekvensanalys. En sådan analys bör klarlägga hur socialtjänstens insatser och beslut påverkar barnet. En enkel modell att utgå ifrån är att i varje beslut ta ställning till om eller hur beslutet får positiva eller negativa konsekvenser för barnet. Om beslutet bedöms få negativa konsekvenser för barnet, bör övervägas vad som kan göras för att uppväga dessa. Ställningstagandet bör dokumenteras i den vuxnes utredning.

Bedömningsinstrument och rättssäkerhet

Det finns standardiserade bedömningsmetoder som Socialstyrelsen har tagit fram till stöd för socialtjänstens arbete med våldsutsatta. Forskningen visar att det är viktigt att använda dessa

bedömningsinstrument på ett strukturerat sätt, för att synliggöra våldet och göra riskbedömningar för fortsatt våld. Det återfanns FREDA-skattningar i drygt hälften av de granskade våldsärendena, fördelat jämnt vid bägge förvaltningarna. Vid Södermalm återfanns även instrumentet DIARI, som tydliggör stödbehovet och sårbarhetsfaktorer hos den våldsutsatta.

Vid Skärholmen saknades dokumentation helt i några förhandsbedömningar. Utifrån detta, samt att dokumentationen i förhandsbedömningarna i några fall även var bristfällig, syns behov av en tydlig mall för förhandsbedömningar för att säkerställa rättssäkerhet och enhetlig handläggning.

Båda granskade relationsvårdsteam hade utredningsdokument i nästan alla ärenden. På enheterna fanns tydliga och omfattande utredningsmallar vilket är grunden för en god dokumentation i utredningsärenden. Vid Södermalm återfanns flera dokumenterade skyddsbedömningar avseende den våldsutsatta och detta gav tydlighet i ärendeprocessen.

Vid Skärholmens relationsvårdsteam återfanns i många ärenden partnerkontakt, med såväl motivationsarbete som utredningsdokument och insatser. Skärholmen lyckas med att nå våldsutövarna och detta torde utgöra en stor tillgång både som avlastning och utifrån ett säkerhetsperspektiv i handläggningen av den våldsutsatta och av barnet.

Barnhandläggningen

Hur uppmärksammas barnen

”Emil kan ibland säga att han ska bli polis så att han kan stå utanför mammas dörr och skydda henne.”

Ur en utredning avseende ett sexårigt barn

I de granskade ärendena inleddes inte utredning avseende totalt 16 % av barnen, jämnt fördelat vid bägge förvaltningar. I de aktuella fallen härrörde sig beslutet att inte inleda utredning ofta till att barnet förutsattes ej ha påverkats eller vara skyddat från fortsatt våld. Dessa ärenden har inte handlagts i enlighet med lagstiftningens krav. Detta är en brist utifrån att utredning alltid ska inledas vid misstanke om upplevt våld.

Ytterligare fyra procent av barnen, fördelat över de granskade förvaltningarna, återfanns inte i barn- och ungdomshandläggningen.

Detta berodde på att relationsvåldshandläggaren inte överfört informationen vilket visar på ett behov av att se över rutinerna.

Vad uppmärksammas

I många ärenden kategoriserades problemen som våld i mottagningsskedet men problemformuleringen ändrades under utredningens gång till ”konflikter mellan föräldrarna”, ”föräldrarnas samarbetssvårigheter” eller ”relationsproblem”. Detta visar på behov av att stärka kompetensen vad gäller våld i nära relationer. En grundläggande åtgärd skulle kunna vara att stadens riktlinjer för handläggning av våld i nära relationer förankras inom barn och ungdomsvården.

Allvarsgraden i våldet som framkom i den våldsutsattas utredning återspeglades ofta inte i barnets utredning. Konsekvenserna av våldet för barnet blev därför ofta inte tydliggjorda. Skärholmen lyckades i högst utsträckning att tydliggöra konsekvenserna för barnet. Att våldet och dess konsekvenser för barnet inte alltid framträder i barnutredningarna kan handla om att gemensam handläggning skett i för låg grad och att barnhandläggaren inte ansett att informationen som finns i relationsvåldshandläggningen är relevant för barnets situation. Det bör dock vara en utgångspunkt att ta ställning till hur våldsutövandet innebär en brist i föräldraförmågan.

Ur barnets utredning: *”Modern säger att hon blir orolig när Sonja bor med sin far. Hon säger att hon inte vet hur fadern tar hand om Sonja, och detta oroar henne. Modern kan inte komma på något konkret händelse som skulle visa pappans bristande föräldraförmåga”... ”De i utredningen identifierade problemen är föräldrarnas relationskonflikt, och Sonjas misstänkta autism.”*

I nämndens dokumentation i moderns ärende hos RVT framkommer att fadern flera gånger har misshandlat modern tidigare och utövar fortfarande våld trots separation. Han har tagit stryptag, knuffat, låst in henne, kastat möbler mot henne och tagit hennes mobil. Han har hotat henne till livet. Han har hotat henne med kniv, dragit henne i håret över golvet någon vecka innan förlossningen. Han har försökt kväva henne. Den nu aktuella våldshändelsen pågick över två dagar. Modern skattar farlighetsnivå 4 i FREDAs, att mycket allvarlig fara råder.

I vissa fall kan avsaknaden av tydlighet gällande våldet också bero på att barnhandläggaren vill förhålla sig varsamt till uppgifterna utifrån att våldsutövaren i egenskap av vårdnadshavare tar del av barnets utredning, vilket kan innebära en integritetskränkning och framför allt en ren säkerhetsrisk för den våldsutsatta. Södermalm

beskriver i intervjun att uppgifter om våldet vägs in i bedömningen men medvetet undanhålls i barnets dokumentation för att inte utsätta den våldsutsatta för ytterligare risk. Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv är detta tveksamt eftersom det som är av vikt för bedömningen ska dokumenteras. Vidare blir frågan varför en barnavårdsutredning som inleds utifrån att barnet upplevt våld inte beskriver och hanterar att våld förekommit och tydligt fokuserar på hur barnet påverkats av detta. Om det förekommer våld blir undvikandet en del av problemet snarare än en lösning.

Ett annat allvarligt observandum var att det i många ärenden saknades ett tydligt ställningstagande kring barnets behov av skydd under fortsatt kontakt med den våldsutövande föräldern, vilket flertalet av barnen hade. Ofta användes i utredningarna begreppet ”konflikter mellan föräldrarna” för att beskriva en förälders våld mot den andra. I bedömningen om skyddsbehovet var det ofta avgörande att ”konflikterna” förutsattes upphöra i och med föräldrarnas separation och att våldet var något som skett isolerat mellan föräldrarna och inte visade på en brist i den våldsutövande förälderns föräldraförmåga. Socialtjänsten måste dock väga in det faktum att våld ofta fortsätter under och efter separationer, men framför allt tydligt ta ställning till risken för barnet utifrån att hen ska ha kontakt med en förälder som faktiskt utövar våld. Forskaren Anna L Jonhed pekar vidare på att vi befinner oss i skärningspunkten mellan två starka principer: barnets behov av kontakt med sin förälder och barnets rätt till att leva tryggt från våld. Utifrån våra ideal om ett jämställt föräldraskap och den starka normen att barn generellt behöver båda sina föräldrar tenderar socialtjänsten enligt Jonhed att inte problematisera om det är barnets bästa att ha fortsatt kontakt med en våldsutövande förälder.

31

I Stockholm stads riktlinjer för handläggning av våld i nära relationer ³²ges förslag till vad en sådan analys kan innehålla:

Olika aspekter att ta hänsyn till när det gäller att utreda våldsutövande pappors föräldraförmåga är

- i vilken grad mannen utsatt mamman för fysisk fara
- hur det tidigare våldet mot barnen sett ut, inklusive i vilken mån det förekommit sexuella övergrepp eller andra gränsöverskridanden,
- i vilken grad mannen förnekar, minimaliserar eller försvarar det våld han använt,
- graden av kontroll riktad mot mamman och psykisk grymhet riktad mot mamman och barnen
- graden av likgiltighet inför att barnen skadats när mamman utsätts för våld,

³¹ Jonhed, Anna (2016). Better safe than sorry?

³² Våld i nära relationer Riktlinjer för handläggning inom Stockholms stads socialtjänst, beslutade av KF 2014-03-24.

– i vad mån pappan använt barnen som vapen och eller undergrävt mamma-barnrelationen.
Ovanstående gäller även i de fall en mamma utövar våld.

Även den våldsutsattas farlighetsbedömning enligt FREDÅ bör kunna vara en central utgångspunkt i bedömningen gällande barnets fortsatta utsatthet.

Av de granskade ärendena har barnets rättigheter som brottsoffer inte uppmärksammas i något fall. Detta torde oftast bero på att förutsättningen för att söka ersättning är att en fällande dom finns vilket sällan är fallet.³³

Delaktighet

Socialsekreterare träffade drygt hälften av de 50 barnen, tämligen jämnt fördelat vid bägge förvaltningar. Detta innebär att barnen i för låg utsträckning fått komma till tals. I de utredningar där barnet inte gjorts delaktigt var motiveringarna till detta ibland svåra att förstå. De byggde ofta på att det inte bedömdes nödvändigt att samtala med barnet för att komma fram till beslut i ärendet. Denna formulering användes även i fall då barnet tydligt tagit del av själva våldshändelsen och det inte framkom något som tydde på att barnet inte skulle kunna delta eller vara i behov av samtal. Näsman och Heimer har ett pågående forskningsprojekt gällande barns delaktighet i socialtjänsten, där de visat att det bristande utrymmet till barns delaktighet påverkar såväl problembeskrivningen som val av insats i ärendet. I processen med socialtjänsten görs föräldrar mer delaktiga än barnet. I ärenden där barnets och föräldrarnas problemformulering konkurrerar finns en risk att oron utifrån barnets perspektiv skrivs om utifrån föräldrarnas perspektiv. Med anledning av detta är risken att eventuella insatser inte blir till hjälp för barnet, eller i värsta fall uteblir.³⁴

I endast 32 %, jämnt fördelat vid bägge förvaltningar, hade handläggaren pratat med barnet om barnets uppfattning om våldet och dess konsekvenser för barnet. I övriga utredningar handlade samtalen med barnen om barnets tillvaro på ett mer generellt plan.

I flera av de fall där barnet gjorts delaktigt, användes tre husmodellen, vilket är ett bra sätt att stärka barnets förutsättningar att uttrycka sig. Vid intervjun beskrev båda stadsdelsförvaltningar att det pågår utvecklingsarbete gällande barns delaktighet, vilket är

³³ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/ersattning/brottsskadeersattning/barn-som-bevittnat-vald-mot-narstaende>

³⁴ Heimer, M och Näsman, E ”En politik för barns bästa? Målkonflikter i socialtjänstens arbete med utsatta barn”, 2016, Uppsala Universitet.

mycket positivt och på sikt sannolikt kommer att förbättra kvaliteten i handläggningen. I ett ärende vid Södermalm hade ett återkopplingssamtal med barnet skett i samband med utredningens avslutande, vilket är ett bra sätt att både ge information och göra barnet delaktigt i insatsens utformande.

Samverkan

Genom gemensamma besök och gemensamma bedömningar med stöd i olika enheters kompetens, ökar kvaliteten i socialtjänstens handläggning. I det granskade materialet förekom sådan samhandläggning till viss del vilket var positivt. Södermalm utmärkte sig beträffande gemensamma besök, framför allt i inledningsskedet, vilket visar på väl fungerande samverkansrutiner. Att använda den samlade kompetensen i mötet med familjen behöver utökas till att omfatta merparten av handläggningen. Ett tydligt utvecklingsbehov är också att upprätthålla samverkan genom hela ärendeprocessen. Relationsvårdshandläggarnas särskilda kompetens kring våld behöver finnas tydligt förankrad även i barnavårdsutredningarna.

Insatser

"I september berättar Carolina att hon har tänkt mycket på när styvpappan gjorde mamman illa. Hon minns hur mamman skrek mer och mer, mammans näsblod och pölen med blod på golvet. Hon har mardrömmar om hur mamman förvandlas till ett monster. Hon är rädd för att styvpappan ska bråka med mamman igen eller med någon annan tjej. Carolina säger att hon har sett styvpappan när han har varit och lämnat lillasystern och då har hon blivit rädd att han ska komma in i huset och leta efter henne. Hjärtat har dunkat hårt och snabbt. Hon har bestämt sig för att hon inte tycker om styvpappan och att hon inte vill träffa honom."

Ur en utredning avseende ett sexårigt barn

Stödinsatser direkt riktade till barnet förekom i endast ett fåtal ärenden. Vid Södermalm hade flest barn erbjudits trappan-samtal. Trappansamtal riktar sig specifikt till barn som upplevt våld och har i utvärdering generellt bra resultat.³⁵ Insatsen finns tillgänglig vid de granskade förvaltningarna men förekom sällan i det granskade materialet. En möjlig orsak är att handläggare i första hand säkerställer barnets behov av skydd och i lägre grad ser till barnets stödbehov.

³⁵ Källström Cater (2009) Trappanmodellen för barn som upplevt våld i familjen.

I några fall bedömde socialtjänstinspektörerna det också som att Trappan inte föreslogs som insats eftersom problematiken i ärendet inte uppfattades och identifierades som våld, utan som till exempel ”konflikter i familjen”. Med den utgångspunkten finns inte heller behov av insatser för att bearbeta upplevelser av våld. Även här är ökad samverkan en viktig faktor, specialistkompetensen gällande våld som verksamhetsområde behöver finnas tillgänglig i barnavårdsärendena eftersom detta är en nödvändig utgångspunkt även vad gäller barnets behov.

Det beskrivs i intervjun också som svårt att genomföra Trappansamtal om barnet har pågående kontakt med våldsutövaren, vilket ofta är fallet. Inger Ekbom, som utvecklat Trappanmodellen, betonar i samtal med socialtjänstinspektörerna vikten av att barnet tidigt får hjälp med att lägga sitt eget våldspussel. Motivationsarbete gentemot vårdnadshavare är ofta en förutsättning för att möjliggöra insatser till såväl barnet som våldsutövare. Att barnet har kontakt med våldsutövaren behöver inte utgöra ett hinder för att erbjuda insatsen, enligt Inger Ekbom.

Sedan 2012 finns enligt föräldrabalken möjlighet att, när barnets bästa kräver det, tillsätta vissa insatser mot en av vårdnadshavarnas vilja.³⁶ Socialtjänsten måste uttömma möjligheterna för båda vårdnadshavarna att komma överens innan ett sådant beslut tas. Beslutet förutsätter också ett påtagligt behov hos barnet samt en grundlig utredning. Överväganden med stöd i detta lagutrymme återfanns vid Södermalm i ett av de granskade ärendena.

Att en vårdnadshavare inte samtycker till för barnet viktiga insatser är bland de svåraste situationerna att hantera inom social barnavård och medför höga krav på både utrymme och kunskap kring motivationsarbete. Att satsningar på metoden Motiverande samtal med fokus på våld i nära relationer görs är mycket positivt eftersom metoden visar resultat både i arbetet med våldsutsatta och med våldsutövare.³⁷

I socialtjänstlagens 11 kap 4 a § finns sedan 2013 en bestämmelse som innebär att socialnämnden i särskilda fall får besluta att följa upp ett barns situation när en utredning avslutats utan beslut om insats. Bestämmelsen får endast tillämpas när barnet bedöms vara i särskilt behov av stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas och kriterierna för LVU inte är uppfyllda. Bestämmelsen syftar, förutom till fortsatt uppsikt över barnets förhållanden, till fortsatt motivationsarbete för att möjliggöra de insatser för barnet

³⁶ Prop. 2011–12:53 – barns möjlighet att få vård.

³⁷ Ortiz Liria (2013). Motiverande samtal i arbete med våld i nära relationer.

som behövs.³⁸ I de mest allvarliga ärendena kunde detta utrymme sannolikt gynna de mest utsatta barnen. I ett ärende vid Södermalm återfanns ett sådant beslut.

³⁸ Prop.2012/13 Stärkt stöd och skydd för barn och unga s.133f.

Bilaga tabeller fem SDF

Relationsvåldshandläggning

Vad hade relationsvåldshandläggaren gjort med informationen om att det fanns barn? (Flera saker kan ha gjorts)

	Farsta	Hasselby- Vällingby	Norrmalm	Skärholmen	Södermalm	Alla
Information till BoU	16	13	5	15	16	65
Gemensamt besök	6	8	4	9	19	48
BoU begärt/ initierat kontakt med våld	10	7	5	11	10	43
Ingenting	1	4	0	3	1	9
Bortfall*	0	0	15	2	0	17

*Ingen relationsvåldshandläggning.

Vid Norrmalms stadsdelsförvaltning handlades den våldsutsatta med barn vid familjeenheten utan någon egen våldshandläggning.

Dokumentation i vuxenärendet relationsvåld

Tabell 8

	Farsta	Hasselby- Vällingby	Norrmalm	Skärholmen	Södermalm	Alla
Förhandsbedömning	12	15	2	8	10	49
Utredningsdokument finns, inte bara beslut i enskilt ärende	13	10	1	15	13	52
Utredning inledd/utredning saknas	0	0	7	0	2	9
Barnkonsekvensanalys	8	7	1	2	2	20
FREDA	15	12	4	15	12	58
Bortfall – ingen handläggning	0	0	15	2	0	17

Barnhandläggningen

Åldersfördelning

Tabell 9

Ålder	Farsta	Hässelby- Vällingby	Norrmalm	Skärholmen	Södermalm	Alla
0-3 år	4	5	6	3	5	23
4-6 år	5	3	7	9	5	29
7-12 år	10	11	10	11	10	52
13-18 år	6	6	2	2	5	21
Summa	25	25	25	25	25	125

Hur var barnen uppmärksammade?

Tabell 10

	Farsta	Hässelby- Vällingby	Norrmalm	Skärholmen	Södermalm	Alla
Pågående ärende	4	3	2	3	7	19
Utredning inleds	13	18	21	17	13	82
Utredning inleds ej	6	2	1	4	4	17
Bortfall, barnet inte uppmärksammat	2	2	1	1	1	7
Summa	25	25	25	25	25	125

Vad uppmärksammades?

Tabell 11

	Farsta	Hässelby- Vällingby	Norrmalm	Skärholmen	Södermalm	Alla
Konsekvenser för barnet av våldet	11	14	13	19	14	71
Underbyggd bedömning av barnets behov av skydd	14	14	16	17	14	75
Underbyggd motivering av barnets behov av stöd	6	5	2	5	8	26

Bortfall 7

Hur var barnen delaktiga i förhandsbedömningar och utredningar?

Tabell 12

	Farsta	Hässelby- Vällingby	Norrmalm	Skärholmen	Södermalm	Antal
Träffar barnet med förälder	12	5	11	9	4	41
Träffar barnet ensamt	6	9	4	5	9	33
Ingen kontakt med barnet	5	9	9	10	11	43
Bortfall	2	2	1	1	1	7
Summa	25	25	25	25	25	125
Pratar med barnet om våldet	7	10	8	8	8	41

Samverkan

Tabell 13

	Farsta	Hässelby- Vällingby	Norrmalm	Skärholme	Södermalm	Alla
Gemensamt besök BoU och våldshandläggare	6	8	4	9	19	36
Samverkan mellan BoU och våldshandläggare	6	16	5	18	18	63

Bortfall 7

Insatser

Tabell 14

	Farsta	Hässelby- Vällingby	Norrmalm	Skärholmen	Södermalm	Alla
Familjebehandling till föräldrarna	3	7	6	4	3	23
Jour, - familj, - och utredningshem	0	0	1	2	3	6
Kontaktperson/kontaktfamilj	0	1	0	3	0	4
Trappan samtal	3	3	2	2	5	15
Stödkontakt till barn	0	0	0	0	1	1
Råd och stödkontakt med förälder	1	0	5	1	4	11
Summa	7	11	14	12	16	62
Tackar ja	4	7	8	8	8	35
Förälder placerat och barnet följer med	3	5	8	3	6	25

Bortfall 7